

همیشه برای جامعه

دبیر کل نهاد کتابخانه‌های عمومی درباره آخرین سرانه مطالعه، وضعیت کتابخانه‌ها و کتاب الکترونیک توضیح داد

کلینیک تخصصی کتاب راه‌اندازی شد

گزارش

فهمیه طباطبایی

دبیر گروه جامعه

کتابخانه‌های عمومی در کشور از آن اماکن فرهنگی هستند که روزگاری جزو پر طرفدار ترین نهاد‌های فرهنگی بودند. نخستین و بدیهی‌ترین مکانی که برای پر کردن اوقات فراغت هر کودک و نوجوانی به ذهن می‌آمد اول کتابخانه‌های اطراف خانه بودند که می‌شد آنجا ساعت‌ها نشست و داستان، رمان و کتاب‌های علمی خواند. اما حالا این انگاره وجود دارد که کتابخانه‌ها هم مثل اغلب گزاه‌های دیگر فرهنگی عرصه رقابت را به فضای مجازی باخته‌اند؛ در این باره و بسیاری از موضوعات دیگر با مهدی رضای، دبیر کل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور گفت‌وگو کرده‌ایم که در ادامه می‌خوانید:

کتابخانه‌ها در قایت با فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی آن مرجعیتی که تا اواسط دهه ۸۰ بین عموم مردم داشتند را ندارند و این انگاره وجود دارد که در صد کمی از مردم آن هم برای پروژه‌های دانشگاهی مانند پایان‌نامه را به فضای مجازی یا در سر خواندن برای کنکور به کتابخانه‌ها مراجعه می‌کنند. چقدر این انگاره درست است و برای اینکه کتابخانه میدان را به فضای مجازی نیاز، چه اقداماتی در دوره مدیریت خود دنبال کرده‌اید؟ اساساً پدازش موضوع کتابخانه در کشور ما هیچ وقت جامع نبوده، تصویری وجود دارد که سالان مطالعه‌ای وجود دارد که کنکوری‌ها در آن درس می‌خوانند، مخزن هست که استفاده بشود یا نشود و احتمالاً کتاب‌های آن خیلی به روز نیستند. این تصویر غالب در باره کتابخانه‌ها در افکار عمومی و ذهن مدیران وجود دارد، در حالی که اینطور نیست.

یعنی می‌خواهید بگویید که سبک فعالیت کتابخانه‌های عمومی در ایران تغییر کرده و مخاطبان زیادی دارد؟

الان در دنیا کتابخانه یک مرکز اجتماعی و فرهنگی است که ارائه کتاب و استفاده از سالن یکی از خدمات آن است. در ایران هم به همین سمت پیش رفتیم و الان در کتابخانه‌های ایران هم خدمات متنوعی ارائه می‌کنیم. شاید بخواهید مثالی نزدیک بزنم؛ کتابخانه‌ها در حال حاضر شاید چیزی شبیه فرهنگسراها باشند؛ یعنی ما الان خدمات فرهنگی، اجتماعی، هنری مبتنی بر خانواده و پر کردن اوقات فراغت ارائه می‌کنیم. چند سالی می‌شود که به این سمت حرکت کرده‌ایم و در کتابخانه‌های بزرگ تا ۶۰ خدمت ارائه می‌کنیم و همه کتابخانه‌های عمومی در کشور بخش کودک دارند و به حوزه نوجوان هم توجه شده‌است.

میزان استفاده نسل جدید یعنی افراد بین ۱۱ تا ۲۵ سال از کتابخانه‌های عمومی چطور است؟

اگر همین الان ارتباط تصویری می‌گرفتم با سالن کتابخانه مرکزی مشهد، می‌دیدید که پر است از جوانان و نوجوانان دهه ۷۰ و ۸۰ و حتی ۹۰.

سرانه مطالعه کتاب در ایران چند دقیقه است؟

دنیای دهه ۲۰ دهه است که از سرانه مطالعه گذشته و عادات کتابخوانی را می‌بینند. الان کتابخوان‌ترین مردم دنیا هندی‌ها و تایلندی‌ها هستند؛ ولی می‌گویند که سرانه مطالعه آنها واقعی نیست. اساساً سرانه مطالعه به این معنی که ما دنبالش هستیم را دنیا از آن گذشته و به آن نمی‌پردازد. ما

یعنی می‌گویید که تعداد مخاطبانان در این نسل کم نشده است که هیچ‌بیشتر هم شده؟

مسئله داریم. یکی نقطه مطلوب که خیلی با آن فاصله داریم. الان حدود ۱۲ میلیون نفر از مردم ایران عضو کتابخانه عمومی هستند اما کمتر از ۳ میلیون کتاب امانت می‌گیرند. عدد مطلوبی به نسبت جمعیت نیست. اما همین عدد را با تیراژ کتاب مقایسه کنید. سال گذشته ۱۵ هزار عنوان کتاب منتشر شده که بازار مالی آن را بین ۱۲ تا ۱۳ هزار میلیارد تومان ارزیابی می‌کنند. خوب این کتاب را چه کسی خریده و خوانده؟ قاعدتاً مردم اینها را در میح کتابخوانی کجا محاسبه می‌کنیم؟ نخستین رده پر فروش کتاب برای کودک و نوجوان است. رده پر فروش باره پر امانت در کتابخانه‌های عمومی برابر دارد. بعد ما هر چه جلوتر می‌اییم این آمار افت می‌کند. هیچ وقت کسی به این سؤال فکر کرده که چرا وقتی تنها نهاد تربیتی کودک خانواده است، بیشتر کتاب می‌خواند اما وقتی به مدرسه سپرده می‌شود از کتاب فاصله می‌گیرد؟

پس شما معتقدید که نظام آموزشی ما باعث می‌شود که بچه‌ها از کتاب خواندن فاصله بگیرند؟ یعنی متهم اصلی نهاد مدرسه است؟

بله! واقعیت این است که فرد با حضور در مدرسه از مطالعه کتاب غیر درسی رفته‌رفته فاصله می‌گیرد. ما راه‌حل مسئله را در این می‌دانیم که کتاب و کتابخوانی را به مدرسه ببریم. در این زمینه سند ملی خواندن را داریم که وزارت آموزش و پرورش رنگ خواندن را باید در مدارس راه بیندازد؛ چرا که بچه‌ها را متهم به نخوندن کتاب می‌کنیم اما نمی‌پرسیم که او در چه فرآیندی کتاب خواندن را ترک کرده است؟ می‌گویند که درس خواندن برای کنکور خوب است سرانه مطالعه آورد، بالاخره درس یاد؛ اگر بد است چرا بچه‌ها را در این دور باطل انداخته‌ایم؟ خوب اگر بی‌فایده است و جزو سرانه مطالعه نیست، جمعش کنیم.

برویم سراغ

موضوع کتاب الکترونیک، جهشی اواسط دهه ۹۰ در این حوزه صورت گرفت و تولیداتی در این حوزه

مطالعه کنید؟ در دنیا ۴۰ درصد امکان دارد که فرد کتاب را بر دارد و بخواند در حالی که در ایران این عدد بالای ۶۰ درصد است؛ یعنی اگر دسترسی به کتاب برای مردم در فضاهای عمومی وجود دارد که اگر یک کتابی در دسترس شما قرار بگیرد چند درصد احتمال دارد آن را بر دارد و

داشته‌ام اما در ۲ تا ۳ سال اخیر خیلی جدی گرفته نمی‌شود.

حجم کتابخوانی مکتوب نسبت به کتاب الکترونیک ۸۰ به ۲۰ است چرا که زیرساخت این حوزه فراهم نیست. همین الان در کشور چند سکو می‌شناسید که کتاب الکترونیک برای فروش معرفی کنند؟ اساساً سیاست‌گذاری و اقدامات تقنینی برای زیرسازي حوزه کتاب الکترونیک را دنبال نکردیم و حتی یک بند قانون در این زمینه وجود ندارد. سیاست بالادستی هست اما نقشه راه ندارد که ما پیگیر آن هستیم و در سند ملی خواندن هم آن را دنبال کردیم. کسانی هستند که در کشور بلیت می‌فروشند و کتاب می‌خوانند و مردمی هستند که بلیت می‌خرند تا کتاب گوش کنند. ما برای اینکه وارد این فضا شویم یک سکور نهاد کتابخانه‌ها ایجاد کردیم که پایه آن اپلیکیشن سامان است ولی خدمات متنوعی که در کتابخانه عمومی دنبال می‌شود را انجام هم داریم. فاز یک آن تا ۲ ماه دیگر افتتاح می‌شود که بحث کتاب صوتی الکترونیک هم بخشی از آن است. نهادهای مختلفی هم اعلام کردند که می‌توانند تولید محتوا کنند اما به حال نیاز به اقدامات تقنینی داریم.

درباره کلینیک کتاب که اخیراً در زنجان راه‌اندازی شده است، کمی توضیح می‌دهید؟

ما تلاش کردیم که کتابخانه‌های عمومی رنگ و لعاب و روح داشته باشند و برای نسل جدید کتابخوانی را به مدرسه ببریم. در این زمینه سند ملی خواندن را داریم که وزارت آموزش و پرورش رنگ خواندن را باید در مدارس راه بیندازد؛ چرا که بچه‌ها را متهم به نخوندن کتاب می‌کنیم اما نمی‌پرسیم که او در چه فرآیندی کتاب خواندن را ترک کرده است؟ می‌گویند که درس خواندن برای کنکور خوب است سرانه مطالعه آورد، بالاخره درس یاد؛ اگر بد است چرا بچه‌ها را در این دور باطل انداخته‌ایم؟ خوب اگر بی‌فایده است و جزو سرانه مطالعه نیست، جمعش کنیم.

آموزی باشد. کتاب را هسته اصلی قرار دادیم و حول محور کتاب زنجیره‌های مختلفی را تعریف کردیم. الان کلینیک کتابی در زنجان داریم که خدمات درمانی مبتنی بر کتاب ارائه می‌دهد. وارد مسائل درمانی نمی‌شود اما به کتاب ارجاع می‌دهد یا تا قبل از این اختلالات خواندن بین مردم مطرح نبود، اما الان در نهاد کتابخانه عمومی به دنبال درمان آن هستیم که مهم‌ترین آن عدم تمرکز است. ما معتقدیم که اگر شرایط به درستی در مدارس فراهم شود و سرفصل‌های مهارت کتابخوانی مانند انتخاب کتاب، تندخوانی، رفع اختلال خواندن، شناسیه انتخاب کتاب خوب و رسیدن به یک سیر مطالعاتی درست و حتی به اشتراک گذاشتن برداشت افراد از کتاب‌ها دنبال شود، مشکل کتابخوانی در کشور برطرف می‌شود.

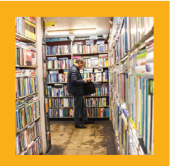
گران شدن کتاب چقدر باعث شده که مردم به سمت عضویت در کتابخانه‌های عمومی بیایند؟

دولت نمی‌تواند به همه افسراد کتاب بدهد و اصولاً جزو وظایف آن هم نیست اما باید دسترسی افراد به کتاب را فراهم کند. در حال حاضر در ۱۲ هزار میلیارد حجم فروش کتاب کل بودجه ارشاد به ۱۰۰ میلیارد هم نمی‌رسد که باید این مسئله را حل کنیم. تا مردم به سمت کتابخانه‌های عمومی بیشتر بیایند.

درباره کلینیک کتاب که اخیراً در زنجان راه‌اندازی شده است، کمی توضیح می‌دهید؟

ما تلاش کردیم که کتابخانه‌های عمومی رنگ و لعاب و روح داشته باشند و برای نسل جدید کتابخوانی را به مدرسه ببریم. در این زمینه سند ملی خواندن را داریم که وزارت آموزش و پرورش رنگ خواندن را باید در مدارس راه بیندازد؛ چرا که بچه‌ها را متهم به نخوندن کتاب می‌کنیم اما نمی‌پرسیم که او در چه فرآیندی کتاب خواندن را ترک کرده است؟ می‌گویند که درس خواندن برای کنکور خوب است سرانه مطالعه آورد، بالاخره درس یاد؛ اگر بد است چرا بچه‌ها را در این دور باطل انداخته‌ایم؟ خوب اگر بی‌فایده است و جزو سرانه مطالعه نیست، جمعش کنیم.

کتاب‌باز

۳ هزار کتابخانه

عمومی

بر اساس تازه‌ترین آمار ارائه شده که از سوی دفتر برنامه‌ریزی و اداره کل توسعه کتابخانه‌های نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در پایان خرداد ۱۴۰۳ منتشر شد، ۳۷۹۸ کتابخانه عمومی بساط کتابخانه عمومی شامل ۲۷۷۹ باب کتابخانه نهادی، ۸۴۸ باب کتابخانه مشارکتی، ۲۴ باب کتابخانه مستقل و ۱۲۷ باب سالن مطالعه در سطح کشور تحت پوشش نهاد ثبت شده‌است.

سواد پایه؛ چالش مناطق محروم

صرفاً حضور دانش آموز در مدرسه به معنای یادگیری مطلوب نیست. بسیاری از دانش آموزان، به‌ویژه در مناطق کمتر برخوردار و دوزبانه، مهارت‌های سواد پایه را به‌طور کامل فرا نمی‌گیرند.

ارتباط فقر یادگیری و نرخ تکرار پایه

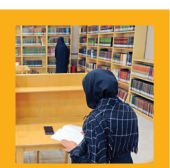
کاهش فقر یادگیری تأثیر مستقیمی بر کاهش نرخ تکرار پایه دارد. هرچه فقر یادگیری کمتر شود، نرخ تکرار پایه نیز کاهش خواهد یافت و در نتیجه کیفیت آموزش ابتدایی بهبود پیدا می‌کند.

اثرات منفی فقر یادگیری

فقر یادگیری علاوه بر ضعف تحصیلی، باعث افت عملکرد دانش آموزان در سایر مقاطع نیز می‌شود.

برنامه‌های ویژه برای حل مشکل

مدیریت و برنامه‌ریزی برای شناسایی دانش آموزان بازمانده از یادگیری به استان‌ها سپرده شده است. هر استان موظف است برنامه‌های ویژه‌ای برای این گروه طراحی کند تا مهارت‌های پایه آنها تقویت شود و فقر یادگیری کاهش پیدا کند.

پرچمداری ارستای‌ها

بیشترین افزایش زیربنای کتابخانه‌های عمومی در استان لرستان با ۱۷ درصد (تحت تأثیر افتتاح کتابخانه مرکزی خرم‌آباد) و پس از آن در استان‌های سیستان و بلوچستان، آذربایجان شرقی، بوشهر، فارس و زنجان ثبت شده است.

توجه ویژه به مناطق محروم

نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور با تمرکززدایی در راستای عدالت فرهنگی، استان‌های کمتر برخوردار و مرزی را افزایش و حسن تنهائی را در خود قرار داده که افزایش زیربنای کتابخانه‌های عمومی در این استان‌ها، بخشی از نتایج این رویکرد شناخته می‌شود؛ به‌عنوان مثال استان سیستان و بلوچستان از ۸۶ کتابخانه عمومی برخوردار است.

آموزش

چگونه فقر یادگیری در دانش آموزان را کاهش دهیم؟

یادگیری در سست و کامل تنها محدود به زمان حضور در مدرسه نیست و دانش‌آموزانی هستند که با وجود گذراندن ساعت‌ها در کلاس درس، آنطور که باید و شاید از مهارت‌های خواندن، نوشتن، حساب کردن و حرف زدن برخوردار نیستند. این مشکل که به‌گفته رضوان حکیم‌زاده، معاون آموزش ابتدایی وزارت آموزش و پرورش با نام «فقر یادگیری» شناخته می‌شود، ۴۰ درصد دانش‌آموزان کشور را درگیر کرده است و باید برای حل این مشکل تصمیم جدی گرفته شود. برای درک بهتر این موضوع باید چند نکته را که از سوی حکیم‌زاده بیان شده است، مرور کرد.

فقر یادگیری چیست؟

فقر یادگیری به شرایطی اطلاق می‌شود که دانش‌آموزان با وجود حضور در مدرسه، مهارت‌های پایه سواد را به درستی کسب نمی‌کنند. این مهارت‌ها شامل خواندن، نوشتن، حساب کردن و سخن گفتن است.

سواد پایه؛ چالش مناطق محروم

صرفاً حضور دانش آموز در مدرسه به معنای یادگیری مطلوب نیست. بسیاری از دانش آموزان، به‌ویژه در مناطق کمتر برخوردار و دوزبانه، مهارت‌های سواد پایه را به‌طور کامل فرا نمی‌گیرند.

ارتباط فقر یادگیری و نرخ تکرار پایه

کاهش فقر یادگیری تأثیر مستقیمی بر کاهش نرخ تکرار پایه دارد. هرچه فقر یادگیری کمتر شود، نرخ تکرار پایه نیز کاهش خواهد یافت و در نتیجه کیفیت آموزش ابتدایی بهبود پیدا می‌کند.

اثرات منفی فقر یادگیری

فقر یادگیری علاوه بر ضعف تحصیلی، باعث افت عملکرد دانش آموزان در سایر مقاطع نیز می‌شود.

برنامه‌های ویژه برای حل مشکل

مدیریت و برنامه‌ریزی برای شناسایی دانش آموزان بازمانده از یادگیری به استان‌ها سپرده شده است. هر استان موظف است برنامه‌های ویژه‌ای برای این گروه طراحی کند تا مهارت‌های پایه آنها تقویت شود و فقر یادگیری کاهش پیدا کند.

کوتاه‌تر از گزارش

اینترنت، عصای دست سالمندان

بر خلاف تصور عمومی، همانقدر که اینترنت می‌تواند بیانی جان کودکان و جوانان شود، برای سالمندان می‌تواند در زمینه دیگر بازی کند و آنها را از سقوط در ده افسردگی و تنهایی نجات دهد. برای درک این موضوع که اینترنت به چه میزان بر سلامت روان سالمندان اثر گذار است، تیمی از محققان چینی وارد میدان شدند و برای پاسخ به این موضوع در دانشگاه پلی‌تکنیک هنگ‌کنگ نزدیک به ۶۰ سال پژوهشی انجام دادند. هدف آنها بررسی این مسئله بود که آیا استفاده از اینترنت می‌تواند با کاهش علائم افسردگی و افزایش رضایت از زندگی در افراد بالای ۵۰ سال مرتبط باشد یا خیر.

چه داده‌هایی بررسی شدند؟

- استفاده از اینترنت برای ارسال ایمیل
- خریدهای اینترنتی
- زرزو سفر

نتایج استفاده از اینترنت در سالمندان

- افزایش رضایت از زندگی
- کاهش علائم افسردگی
- بهبود وضعیت سلامت گزارش شده توسط خود افراد

چند نکته مهم از این پژوهش:

۱. در کشورهای مانند انگلستان و چین افرادی که از اینترنت استفاده می‌کردند، علائم افسردگی کمتری نسبت به افرادی که اینترنت استفاده نمی‌کردند، نشان دادند.

۲. استفاده از اینترنت می‌تواند ارتباطات اجتماعی را افزایش و حسن تنهائی را در میان سالمندان کاهش دهد. این امر به‌ویژه در جوامعی که در خدمات بهداشت روان محدود هستند، می‌تواند بسیار مفید باشد.

۳. برای درک دقیق‌تر نقش اینترنت، نیاز به تحقیقات بیشتری وجود دارد؛ از جمله بررسی تأثیر عواملی مانند سن، جنسیت و میزان استفاده از اینترنت.